

Комісаров К. Ю.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри японської мови і перекладу факультету східних мов
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

Бедрій І. М.

*студент магістратури факультету східних мов
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

ПРОБЛЕМА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ НАЗВИ У ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ РОМАНУ «火花» СУЧАСНОГО ЯПОНЬСЬКОГО ПИСЬМЕННИКА НАОКІ МАТАЙОШІ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Роман Наокі Матайоші «火花 (Искра)» є, поза сумнівом, яскравим прикладом твору сучасної японської літератури, що не лише реалістично відображає актуальний стан японської мови, а й надає широкий спектр культурологічних, соціологічних та психологічних основ для вивчення життя японського суспільства сьогодні [1]. Зокрема, аналіз розмовного мовлення в цьому творі дозволяє дослідити, як його лексичні та граматичні особливості допомагають передати культурні традиції, цінності та виклики, з якими стикаються герої. Аналіз же власне перекладацьких труднощів ми здійснювали з огляду на питанням сугестивності. Н. Глінка справедливо зазначає, що під сугестивністю розуміється здатність тексту впливати на несвідоме адресата, і при цьому з позиції адресата важливі відносна об'єктивність та відносна суб'єктивність у сприйнятті тексту [2, с. 56]. Із цим засадничим питанням безпосередньо пов'язана і проблема актуальної інтерпретації назви роману у процесі міжмовної комунікації.

З наведеною вище думкою важко не погодитись, адже, за спостереженнями японського дослідника Такаші Кацумата, найперше сприйняття формулювання назви твору «火花» («Искра») може бути хибним: «花火» (тобто «Феєрверк», слово зі зворотним порядком слідування ієрогліфічних знаків), адже саме феєрверком в Атамі починається і закінчується твір [3, с. 97-98, 100-103]. Отже, цілком закономірно постає питання: чому назва досліджуваного літературного твору не «Феєрверк». Наголосимо тут на тому, що вважаємо це питання

однаково актуальним як для літературознавців, так і для лінгвістів та професійних перекладачів, адже уважне прочитання твору і його всебічний та ґрунтовний аналіз дозволяють зрозуміти, що головний задум автора концептуалізовано саме у назві «Іскра» («火花»), і це є ключовою стартовою позицією для успішного здійснення перекладу.

Ми цілком погоджуємось із Т. Воробйовою і Л. Смально у тому, що переклад заголовка передбачає докладання неабияких креативних зусиль з боку перекладача, який, окрім збереження головних функцій назви твору (ономасіологічної, номінативної, прогнозувальної та інших), покликаний боротися за адекватне відтворення закладеного туди концепту [4, с. 145]. Дійсно, не викликає жодних сумнівів те, що ідентифікувати первинну концептуальну інформацію, закладену в заголовку, належить до надзвичайно важливих перекладацьких завдань, позаяк саме ступінь адекватності відтворення такої інформації визначає успішність вибудовування проєкції читача задля цілісного сприйняття ним художнього твору. Досягнення, з одного боку, еквівалентності, а з іншого – адекватності (і в цьому випадку головну роль, на наше переконання, відіграє саме вона), передбачає застосування цілої низки стратегій і тактик, ключових практичних підходів, починаючи від «буквального перекладу», який, як можна здогадатися, має на меті якомога точнішу передачу семантичного змісту назви літературного твору, що належить перекласти, і аж до продукування принципово нових назв на базі мови друготвору, при чому такі продукти як вияви креативності перекладача можуть бути майже ніяк не пов'язаними з їх назвами у першоджерелі. Іншими словами, ми говоримо про припустимість і ситуативну виправданість так званого «вільного перекладу».

Повертаючись же до проблеми інтерпретації назви роману Наокі Матайосі, який ліг в основу нашого дослідження, маємо ще раз наголосити на тому, що ми зіткнулися не стільки з неможливістю адекватно відтворити мовою перекладу закладений автором оригінальний концепт, скільки зі специфічним, так би мовити, введенням читача в оману, що, безперечно, має безпосередній вплив на успішність реалізації згаданого вище механізму вибудовування читацької проєкції.

Твір розповідає нам про час, коли «я» був запрошений на фестиваль феєрверків в Атамі і почувався дещо ніяково через незбагненну силу привабливості феєрверків та інцидент, що стався через помилку в програмі. Починається все зі сцени, де відбувається зустріч із паном Камія. Слово «іскра» зустрічається лише в цьому фрагменті роману: 自然に沸き起こった歓声が終わるのを待たず、今度は巨大な柳のよ

うな花火が暗闇に垂れ、細かい無数の火花が轟じれながら夜を灯し海に落ちて行くと、一際大きな歓声が上がった。(He чекаючи, поки гомін юрби стихне, феєрверки, схожі на велетенську вербу, зависли у темряві, освітлюючи ніч незліченними крихітними іскорками, і коли вони падали в море, натовп людей, що зібралися, вигукнув особливо гучно).

Доводиться визнати, що сфокусуватися саме на цьому слові і сприймати його як ключове, як виразник головного концепту, доволі важко. Можемо висловити припущення, що саме така кореляція тексту цього художнього твору з його назвою є свідомим прийомом автора. На наш погляд, саме у такий спосіб Наокі Матайоші намагався підсилити ефект розуміння важливої ідеї, яка транслюється у досліджуваному тексті, а саме – дрібні елементи великої й, подекуди, яскравої картини нерідко залишаються непоміченими і ненаголошеними.

Дійсно, «іскра» з'являється тут як частинка незліченних гілок гігантського феєрверку у формі плакучої верби і сприймається як маленька вогняна кулька. Звісно ж, без кожної такої окремої іскри не було б цілого феєрверку, але людей приваблює розкішне видовище, а не окремі елементи, з яких воно складається. Мало хто виявляє схильність замислюватися, що якби кожна іскра «відмовилася» засвітитися, ніхто із галасливої юрби глядачів нічого не побачив би і, головне, не відчув би. Цей задум автора ми намагалися передати, працюючи, зокрема, і над нашим перекладом тексту його роману українською мовою.

Отже, у процесі роботи над перекладом, ми виходили з розуміння того, що «іскра» – це метафора. Якщо ж поговорити докладніше про природу такої метафори, то можна стверджувати, що кожен комік жанру мандзай, як от «я» та пан Камія, має у своїй душі «іскру». Є «іскри», які згасають швидко, а є «вогнища», жар яких підтримується довго. Потім, із плином часу, вони стають пучками «іскор», які поступово впізнають люди, і навіть якщо таких «іскор» на початку лише жменька, вони мають усі шанси розростися до масштабів великих і яскравих «феєрверків». Якщо хтось одного дня стає таким «феєрверком», він чи вона отримують можливість вразити людей і викликати справжнє захоплення. Однак, таке трапляється надзвичайно рідко, і багато коміків (і, звісно ж, не лише коміків) зникають з обрії, немов «іскри», що догоріли й згасли.

Тут варто згадати ще одну важливу деталь лінгвістичного характеру, яка була використана Наокі Матайоші і завдячує своїм існуванням особливостям японської семантико-графічної системи. Як зазначає згаданий нами вище дослідник Такаші Кацумата, іскра (япон: «хібана») використовується як слово, що символізує пана Камія,

«мене» та інших коміків жанру мандзай [3, с.100]. Якщо розмірковувати про те, чому саме слово «іскра» використовується для символічного зображення цих людей, то спадає на думку, що «іскра» є антиподом до «феєрверку». Про цю ідею ми вже говорили. Зазначали також, що «трансформувати» одне поняття у друге можна дуже легко – помінявши місцями ієрогліфи. Іноді це може розглядатися як графостилістичний прийом, і ним досить часто послуговуються японські митці.

На нашу думку, це дуже суттєвий фрагмент імпліцитного змісту, і перед перекладачем цілком закономірно постає завдання зробити все можливе, по-перше, для запобігання втраті цього змісту у процесі міжмовної комунікації і, по-друге, – для полегшення експлікації такої цінної і надзвичайно цікавої ідеї автора першотвору реципієнтом перекладу.

Література:

1. 又吉 直樹. 火花. 東京 : 文藝春秋, 2015. 151 頁.
2. Глінка Н. Художній текст/художній твір: питання інтерпретації. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2015. № 53. С. 55–57. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/4287/1/23.pdf> (дата звернення: 18.12.2024).
3. 勝俣 隆. 又吉直樹『火花』論. *教育実践総合センター紀要*. 2016. № 15. 97–104頁. URL: <https://nagasaki-u.repo.nii.ac.jp/records/3286> (дата звернення: 18.12.2024).
4. Воробйова Т., Смалько Л. Назви художніх творів та заголовки як перекладацька проблема (на матеріалах англomовної художньої літератури в перекладах українською). *Лінгвостилістичні студії*. 2018. С. 140–151. URL: <https://doi.org/10.29038/2413-0923-2018-8-140-151> (дата звернення: 18.12.2024).